

## Hvis krigen kommer – Danmark i den nye virkelighed i Østersøregionen

*Der er faldet ro over situationen i Ukraine, men der er risiko for, at krigen snart vil bryde ud igen. Samtidig tyder mere og mere på, at Danmarks nærområde i Østersøen har udviklet sig til et nyt brændpunkt i forholdet mellem NATO, EU og Rusland.*

**Af historiker Robert Petersen**

Publiceret i [Krigsvidenskab.dk](http://Krigsvidenskab.dk) den 17. april 2015

I februar 2015 blev der indgået en våbenhvile i Minsk mellem den ukrainske regering og de pro-russiske oprørere i det østlige Ukraine. Våbenhvilen har lagt en foreløbig dæmper på en krig, som brød ud i 2014 efter den russiske annektering af Krim og som har kostet mindst 6.000 mennesker livet. Det er desværre tvivlsomt, hvorvidt våbenhvilen kan holde i længden. Den centrale baggrund for krigen er, at Ukraines nuværende styre fører en pro-vestlig politik og håber at blive medlem af NATO og EU en skønne dag. Den russiske præsident Vladimir Putin anser det for at være en trussel mod russiske interesser og har reageret ved først at annektere Krim, dernæst ved at initiere og støtte et oprør mod regeringen i Kiev i den østlige del af Ukraine. Denne problematik er uløst trods våbenhvilen.

Når det er væsentligt, hvorvidt den nuværende våbenhvile holder skyldes det i høj grad, at krigen efterhånden er blevet internationaliseret. Ifølge den russiske forsvarsanalytiker Igor Sutyagin fra den britiske tænketank Royal United Services Institute har cirka 90.000 russiske soldater været involveret på forskellig vis i operationer mod Ukraine siden sommeren 2014. Sutyagin hævder, at 9.000 russiske soldater kæmpede i den østlige del af Ukraine i februar 2015.<sup>1</sup>

### Våbenhjælp til Ukraine?

EU og USA har i første omgang besvaret aggressionen mod Ukraine gennem sanktioner rettet mod Rusland og efterhånden også med militær assistance til det ukrainske militær. USA er i færd med at sende militær hjælp for 118 millioner dollars til Ukraine, hvilket bl.a. omfatter natkikkerter, skudsikre veste og artilleripejleradarer.<sup>2</sup> I marts besluttede USA's regering sig for at sende yderligere militær assistance for 75 millioner dollars, blandt andet droner, militærambulancer samt pansrede og ikke-pansrede køretøjer.<sup>3</sup> USA planlægger desuden at sende en bataljon soldater til Ukraine for at uddanne tre ukrainske bataljoner.<sup>4</sup> Den amerikanske regering er under voksende pres for at gå videre og begynde at levere "dødelige" våben til den ukrainske regering.

---

<sup>1</sup> Igor Sutyagin: "[Russian Forces in Ukraine](#)". Briefing Paper, Royal United Services Institute (Marts 2015)

<sup>2</sup> "[FACT SHEET: U.S. Assistance to Ukraine](#)". The White House (21. november 2014)

<sup>3</sup> Peter Baker: "[U.S. to Give Ukraine's Military an Additional \\$75 Million in Nonlethal Aid](#)". New York Times (11. marts 2015)

<sup>4</sup> "[U.S. to start training Ukraine troops, commander says](#)". CBS/AP (11. februar 2015)

Hvis våbenhvilen bryder sammen må det antages, at USA's præsident Barack Obama vil give efter og sende bl.a. panserværnsraketter til Ukraine.

Hvis vestlig våbenhjælp gives, vil den nuværende krig i det østlige Ukraine sandsynligvis blive transformeret til en russisk-vestlig krig pr. stedfortræder. Det er i den forbindelse nødvendigt at overveje, hvad det kan medføre. Ideelt set vil våbenhjælp få Rusland til at nedtrappe krigen og søge en forhandlingsløsning fordi en militær afgørelse bliver for omkostningsfuld for Putins i forvejen økonomisk svækkede styre. Realistisk set vil Rusland indledningsvis besvare vestlig våbenhjælp til Ukraine med en eskalation af krigen, for hidtil har Putins politiske reaktion generelt været at håndtere modgang i Ukraine gennem en optrapning af den militære indsats. Skræks scenariet er, at Rusland både optrapper krigen i Ukraine og samtidig prøver at ramme EU og NATO hvor de er mest sårbare.

### **Brændpunkt Østersøen**

Regionen omkring Østersøen er i den forbindelse et muligt og sandsynligt brændpunkt. Østersøen er ganske vist i Danmark siden Sovjetunionens sammenbrud i 1991 blevet opfattet som et stabilt område præget af godt naboskab. Et faktum, som skulle være blevet cementeret gennem optagelsen af Polen og de baltiske lande i EU og NATO. Reelt har Rusland imidlertid altid haft svært ved at acceptere, at de tre baltiske lande er blevet selvstændige stater efter det sovjetiske sammenbrud i 1991.<sup>5</sup> Rusland har derfor dels forsøgt at bruge det russiske mindretal i de tre baltiske lande som løftestang for russisk indflydelse, dels øget det militære pres på de tre lande. Det kom til en synlig krise i 2007, da en estisk beslutning om at flytte et sovjetisk krigsmonument i hovedstaden Tallinn udløste store russiske demonstrationer, et cyberangreb mod estiske IT-systemer samt russisk pression mod den estiske regering.<sup>6</sup> I september 2009 – på et tidspunkt hvor den amerikanske præsident Barack Obama var i færd med at implementere sin "Reset-politik" over for Rusland – gennemførte det russiske militær den såkaldte "Zapad 2009" øvelse sammen med Hviderusland. Øvelsen kulminerede med et simuleret russisk atomangreb mod Polen. Den simulerede brug af atomvåben skulle angiveligt tjene til at "de-eskalere" krigen (dvs. bringe den til en hurtig afslutning), men sendte også et klart signal til NATO om, at Rusland kunne og ville bruge atomvåben i en væbnet konflikt.<sup>7</sup>

Siden annekteringen af Krim i februar 2014 er spændingerne i Østersøregionen vokset. Alene i de første 10 måneder af 2014 gik NATO-kampfly 130 gange på vingerne for at bremse nærgående russiske fly i nærheden af de baltiske lande. I 2010 skete det kun fire gange. Rusland gennemførte i januar 2015 en større øvelse i nærheden af Litauen, som omfattede 9.000 soldater og 55

---

<sup>5</sup> De baltiske lande har siden 1721 – kun afbrudt af korte perioder med selvstændighed – været en del af hhv. det russiske eller sovjetiske imperium frem til 1991.

<sup>6</sup> Edward Lucas: "The New Cold War". Bloomsbury (2008). Side 198-202.

<sup>7</sup> Roger N. McDermott: "The Reform of Russia's Conventional Armed Forces". The Jamestown Foundation (2011). Side 252-254.

krigsskibe fra Østersø-flåden.<sup>8</sup> I marts 2015 gennemførte Rusland endnu en storstilet øvelse i det nordlige Rusland med 76.000 soldater, 65 krigsskibe, 15 ubåde og over 200 fly. Øvelsen inkluderede også deployering af jagerfly, bombefly og taktiske missiler til Kaliningrad-enklaven. Øvelserne skal primært ses som signalgivning til NATO og EU.<sup>9</sup> Russiske specialstyrkers kidnapning af en estisk efterretningsofficer ved den russisk-estiske grænse d. 5. september 2014, to dage efter USA's præsident Obama i en tale i Tallinn havde lovet balterne beskyttelse, ligner ligeledes en russisk magtdemonstration.<sup>10</sup>

## Vestlige svar og vurderinger

NATO har bl.a. besvaret Ruslands øgede militære aktivitet gennem en styrkelse af NATO's flystyrker i Østeuropa og afholdelse af 200 mindre øvelser og aktiviteter i løbet af 2014.<sup>11</sup> NATO har desuden besluttet at oprette en hurtig reaktionsstyrke på 5.000 soldater i 2016. En begivenhed bør specielt fremhæves: I forbindelse med fejringen af Estlands uafhængighedsdag i februar 2015 blev der afholdt en parade med amerikanske tropper og pansrede køretøjer i den estiske by Narva. Det skete kun få hundrede meter fra grænsen til Rusland.<sup>12</sup>

Intentionen med NATO's aktiviteter er dels at berolige de østeuropæiske lande, dels at afskrække Rusland. Rusland må ikke føle sig fristet til at tage de tre baltiske lande (eller en bid af dem) som gidsler i forhold til EU eller NATO. Hvorvidt Rusland føler sig afskrækket er imidlertid uklart. NATO's tidligere generalsekretær Anders Fogh Rasmussen har advaret om, at Rusland kan tænkes at gennemføre en væbnet aggression mod de baltiske lande.<sup>13</sup> Den britiske forsvarsminister Michael Fallon har advaret om en "klar og tydelig trussel" mod de baltiske lande.<sup>14</sup> NATO's militære næstkommanderende, general Sir Adrian Bradshaw, har udtalt, at Rusland kunne være fristet til at anvende en militærøvelse som dække for et overraskelsesangreb mod de baltiske lande.<sup>15</sup> Den litauiske præsident Dalia Grybauskaitė har til BBC forklaret, at hendes land allerede er under angreb fra Rusland i form af propagandakrig og gennem cyberangreb.<sup>16</sup>

Denne pessimisme virker lysår fra den rosenrøde optimisme den daværende danske statsminister Poul Nyrup Rasmussen lagde for dagen, da han i 1995 skulle forklare motiverne til det danske ønske om at få de baltiske lande ind i NATO. Som han dengang udtalte til Weekendavisen:

---

<sup>8</sup> Gregory Feifer: "[Preparing for War in Lithuania](#)". Foreign Affairs (10. marts 2015).

<sup>9</sup> Pavel Felgenhauer: "[Putin Mobilizes Forces Preparing to Fight With NATO and US](#)". Eurasia Daily Monitor Volume: 12 Issue: 51 (19. marts 2015)

<sup>10</sup> Andrew Higgins: "[Tensions Surge in Estonia Amid a Russian Replay of Cold War Tactics](#)". New York Times (5. oktober 2015)

<sup>11</sup> "[Press Conference by Secretary Hagel at NATO Headquarters, Brussels, Belgium](#)" (5. februar 2015).

<sup>12</sup> Peter Møller: "[Amerikanske panservogne 300 meter fra Ruslands grænse](#)". TV2 Nyhederne (26. februar 2015).

<sup>13</sup> Ambrose Evans-Pritchard: "[Putin could attack Baltic states warns former Nato chief](#)". The Telegraph (5. februar 2015).

<sup>14</sup> "[Russia 'danger' to Latvia, Lithuania and Estonia - Fallon](#)". BBC News (19. februar 2015).

<sup>15</sup> Ben Farmer: "[Russian tensions could escalate into all-out war, says Nato general](#)". The Telegraph (20. februar 2015).

<sup>16</sup> "[Lithuania 'already under attack' - President Grybauskaitė](#)". BBC News (6. marts 2015).

*Hvis vi griber det rigtigt an omkring Østersøen, kan det blive et enestående pragmatisk eksempel på, at Rusland, de små baltiske lande, Tyskland, Polen og Norden kan udvikle et illustrativt samarbejde, der kan skabe tryghed i vort område og inspirere de langt mere komplekse problemer i Middelhavet mellem Balkan, Kaukasus og Mellemøsten (...). Den bløde sikkerhedspolitik kan også vise Moskva, at de tre baltiske landes gradvise integration i det europæiske samarbejde ikke er fjendtligt men yderst fornuftigt. Lykkes det os samtidig at inddrage den russiske region omkring Skt. Petersborg, der har et kolossalt potentiale, vil Moskva kunne forstå, at russisk udenrigspolitik ikke behøver at basere sig på usikkerhed i de nærmeste nabolande, men tværtimod kan basere sig på tryghedsopbygning.<sup>17</sup>*

Nyrups fremtidsvision fra 1995 holdt nogle år indtil Putin konsoliderede sin magt, men ligger nu i ruiner. I dag må NATO's militære planlæggere overveje, hvordan alliancen vil håndtere det, hvis Rusland enten gennemfører en direkte eller en indirekte aggression mod de baltiske lande – muligvis som reaktion på vestlig våbenhjælp til Ukraine. Begge dele vil stille alliancen overfor store udfordringer. Det bør i den forbindelse gøres klart, at selvom et russisk overraskelsesangreb mod de baltiske lande i stil med den 9. april 1940 ikke kan udelukkes er der andre typer af aggression, som virker mere sandsynlige. Rusland kunne eksempelvis støtte separatisme i de tre baltiske lande, lave en økonomisk blokade eller gennemføre truende øvelser med fly og krigsskibe i Østersøen. Hvis disse øvelser inkluderede brug af skarp ammunition kunne de tvinge til ændringer i fly- og skibstrafikken, hvilket ville svare til en delvis blokade af de baltiske lande. Rusland kunne i den sammenhæng stille krav om, at de baltiske lande skulle begrænse deres samarbejde i NATO og herunder fjerne fremmede tropper fra deres territorium.<sup>18</sup> Et sådan krav vil givetvis blive opfattet som rimeligt i visse europæiske hovedstæder. Den russiske kalkule kunne være bid for bid at underminere de baltiske landes medlemskab af EU og specielt NATO. Risikoen er, at Rusland med denne salamtaktik ender med at overspille sine kort og begår en bommert, hvor den russiske ledelse må vælge mellem enten en ydmygende tilbagetrækning eller en konfrontation med NATO. I lyset af, hvordan den russiske beslutningsproces i stigende grad er samlet omkring Putin og hans nærmeste rådgivere virker en sådan fejlkalkulation i en anspændt international situation meget realistisk.

## **Danmarks reaktion**

Spændingerne i Østersøen hænger nøje sammen med situationen i Ukraine. Hvis våbenhvilen i Ukraine holder må det antages, at spændingerne vil aftage og omvendt. Det rejser spørgsmålet om, hvordan Danmark skal forholde sig til denne udvikling. Først og fremmest må det erkendes, at forholdene i Østersøen – selv hvis våbenhvilen holder i Ukraine – næppe vil vende tilbage til

---

<sup>17</sup> Peter Wivel: "Blød sikkerhed". Weekendavisen (28. april 1995).

<sup>18</sup> Det bør i den forbindelse nævnes, at Rusland i 2007 – i forbindelse med striden om det sovjetiske krigsmonument i Tallinn – sendte en delegation til Estland, som stillede politiske krav om en ny estisk regering samt et retsopgør med dem, som havde forfulgt "anti-fascister". Kravet blev dengang ikke imødekommet.

situationen fra før 2014. Det må tværtimod antages, at regionen vil forblive med at være et potentielt brændpunkt mellem EU, NATO og Rusland. Kriser kan i en periode med spændinger (som tilfældet er nu) opstå med kort eller intet varsel. Den danske forsvarschef, Peter Bartram, har bebudet, at Forsvaret både skal genopbygge evnen til at føre konventionel krig og samtidig prioritere de militære opgaver i den østlige del af NATO.<sup>19</sup> Forsvaret kan imidlertid ikke gøre ret meget uden et politisk mandat og foreløbig er de danske politikere afventende. Det er et problem, for i en krisesituation kan tingene pludselig ske meget hurtigt. Ruslands ambassadør i Danmark, Mikhail Vanin, kom for nylig med en trussel om, at danske krigsskibe kunne blive et mål for russiske atomvåben, hvis de indgik som en del af NATO's raketskold.<sup>20</sup> Det kan være en forsmag på, hvad der kan ske i tilfælde af en krise i vores nærområde, hvor Danmark eksempelvis skal beslutte at sende styrker til de baltiske lande. I en sådan situation kunne Rusland finde på at true med et atomangreb mod danske mål i håb om at splitte NATO.

Det skal samtidig fra politisk side overvejes, hvordan det er muligt at komme ud af det nuværende morads. Tilliden til den russiske præsident Vladimir Putin er på nulpunktet, men en dag må NATO og EU igen genskabe en dialog med Rusland, som kan føre til afspænding og nedrustning. Den første kolde krig blev netop afsluttet ved, at begge parter begyndte at gå væk fra afgrunden og indledte et samarbejde om nedrustning. Den udvikling kom til at stå i skyggen af Berlin-murens fald i 1989 og det sovjetiske sammenbrud i 1991, men var central for, at begge dele kunne ske så fredeligt. Der er her en historisk lektie, som kan være værd at studere nærmere i den nuværende situation.

---

<sup>19</sup> Lars From: "[Forsvaret forbereder sig på nye fjender](#)". Jyllands-Posten (12. marts 2015).

<sup>20</sup> Lars From: "Ambassadør advarer: Missilskjold vil koste dyrt og give mindre sikkerhed". Jyllands-Posten (21. marts 2015).